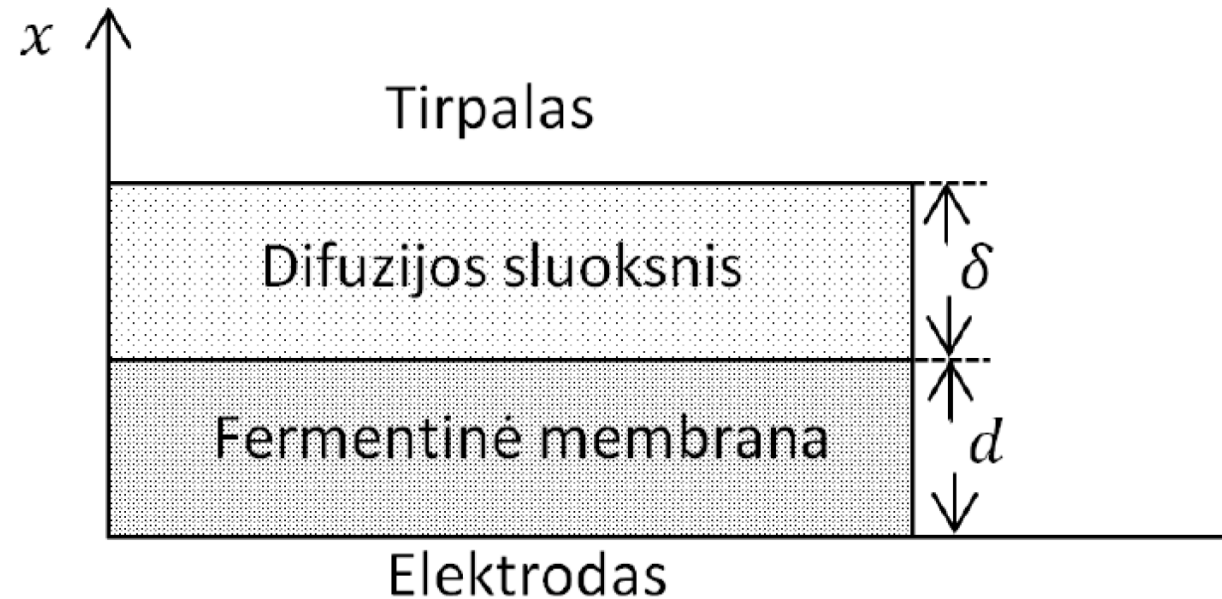

Ignas Dapšys

Neuroninių tinklų tikslumo biojutiklių atsako analizei tyrimas

Tyrimų objektas

- Biojutikliai yra prietaisai, skirti cheminių medžiagų aptikimui ir analizei, remiantis biocheminiais procesais.
- Naudojame biojutiklius, kuriuos sudaro trys dalys:
  - Difuzijos membrana – vyksta tik substratų difuzija.
  - Fermentinė membrana – vyksta fermentinės reakcijos.
  - Elektrodas – verčia cheminį signalą į elektrinį.
- Gaunamas signalas priklauso nuo tiriamojo mėginio cheminės sudėties.
- Mėginio komponentų skaičius – 4.

Biojutiklio modelis

- Biojutiklio modelis yra tiesinių diferencialinių lygčių dalinėmis išvestinėmis sistema.
- Paremtas Michaelis-Menten cheminių reakcijų ir Ficko difuzijos dėsniais.
- Tiesioginis uždavinys -- į lygtis įvedame pradinės substratų koncentracijas, išsprendžiame lygčių sistemą ir apskaičiuojame jutiklio atsaką.
- Nagrinėjame atvirkštinį uždavinį – iš biojutiklio atsako nustatyti pradinės koncentracijas.

$$\frac{\partial S_{i,e}}{\partial t} = D_{S_{i,e}} \frac{\partial^2 S_{i,e}}{\partial x^2} - \frac{(V_i/K_i)}{1 + \sum_{j=1}^4 S_{j,e}/K_j}, \quad (1.1)$$

$$\frac{\partial P_{i,e}}{\partial t} = D_{P_{i,e}} \frac{\partial^2 P_{i,e}}{\partial x^2} + \frac{(V_i/K_i)}{1 + \sum_{j=1}^4 P_{j,e}/K_j}, \quad i = \overline{1,4}, \quad x \in (0, d), \quad t > 0, \quad (1.2)$$

$$\frac{\partial S_{i,b}}{\partial t} = D_{S_{i,b}} \frac{\partial^2 S_{i,b}}{\partial x^2}, \quad (1.3)$$

$$\frac{\partial P_{i,b}}{\partial t} = D_{P_{i,b}} \frac{\partial^2 P_{i,b}}{\partial x^2}, \quad i = \overline{1,4}, \quad x \in (d, d + \delta), \quad t > 0, \quad (1.4)$$

Biojutiklio modelis

- Pradinės sąlygos:
  - Pradžioje difuzijos ir fermentiniame sluoksniuose nėra nei substratų, nei produktų (1.5-1.6).
  - Biojutiklio išorėje nurodomos pradinės substratų koncentracijos; produktų išorėje nėra (1.7).
- Kraštinės sąlygos:
  - Elektrodo paviršiuje nėra reakcijos produktų, o substratai pro elektrodą neprateka (1.8).
  - Substratų koncentracijos biojutiklio išorėje yra pastovios, o produkto nėra (1.9).
  - Difuzijos ir fermentinio sluoksnio sandūroje produktų ir substratų koncentracijos ir srautai sutampa (1.10-1.11).

$$S_{i,e}(x, 0) = 0, P_{i,e}(x, 0) = 0, x \in [0, d], \quad (1.5)$$

$$S_{i,b}(x, 0) = 0, P_{i,b}(x, 0) = 0, x \in [d, d + \delta), i = \overline{1, 4}. \quad (1.6)$$

$$S_{i,b}(d + \delta, 0) = S_{i,0}, P_{i,b}(d + \delta, 0) = 0, i = \overline{1, 4}. \quad (1.7)$$

$$P_{i,e}(0, t) = 0, D_{S_{i,e}} \frac{\partial S_{i,e}}{\partial x} \Big|_{x=0} = 0. \quad (1.8)$$

$$S_{i,b}(d + \delta, t) = S_{i,0}, P_{i,b}(d + \delta, t) = 0. \quad (1.9)$$

$$D_{S_{i,e}} \frac{\partial S_{i,e}}{\partial x} \Big|_{x=d} = D_{S_{i,b}} \frac{\partial S_{i,b}}{\partial x} \Big|_{x=d}, S_{i,e}(d, t) = S_{i,b}(d, t), \quad (1.10)$$

$$D_{P_{i,e}} \frac{\partial P_{i,e}}{\partial x} \Big|_{x=d} = D_{P_{i,b}} \frac{\partial P_{i,b}}{\partial x} \Big|_{x=d}, P_{i,e}(d, t) = P_{i,b}(d, t), i = \overline{1, 4}. \quad (1.11)$$

Biojutiklio modelis

- Biojutiklio atsakas aprašomas lygtimi:

$$I(t) = \sum_{i=1}^4 n_i F D_{P_{i,e}} \left. \frac{\partial P_{i,e}}{\partial x} \right|_{x=0}$$

Gaunami atsakai ir jų pirminis apdorojimas

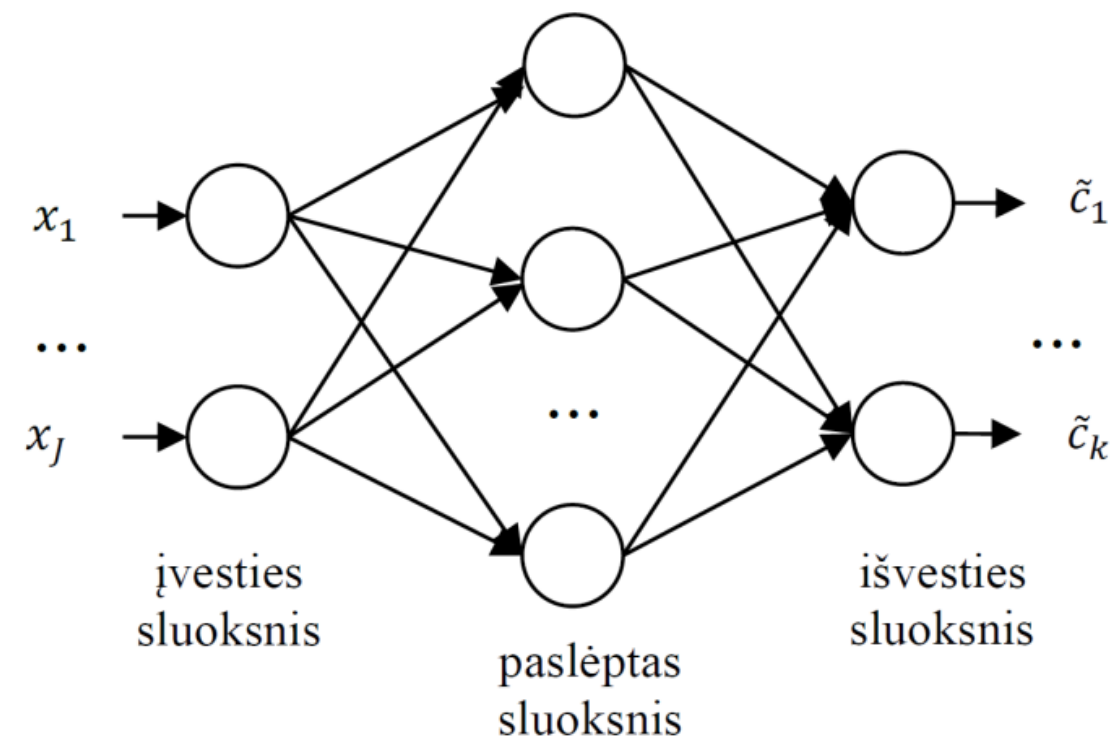
- Kiekvieną pradinę koncentraciją perrinkome intervale [3.2, 12.8] žingsniu 0.96 – turime $11^4 = 14641$ rinkinių.
- Kiekvienam rinkiniui skaičiuojamas biojutiklio atsakas.
- Laiko intervalas [0, 400], žingsnis 0.25, rezultatai išvedami kas 1 s.
- Visų atsakų dimensija sumažinta iki 9, naudojantis pagrindinių komponentų analize (PCA).
- Gaunamą duomenų rinkinį vadinsime pradiniu.

Modelio parametrai

Parametras	Reikšmė
$D_{S_{i,e}}$	$3 \cdot 10^{-6}$
$D_{P_{i,e}}$	$3 \cdot 10^{-6}$
$D_{S_{i,b}}$	$6 \cdot 10^{-6}$
$D_{P_{i,b}}$	$6 \cdot 10^{-6}$
V_i	$5 \cdot 10^{i-9}$
K_i	10^{-4}
d	0.02
δ	0.04
n_i	1

Neuroninis tinklas ir jo architektūra

- Atsako analizei naudojami dirbtiniai neuroniniai tinklai.
- Tinklą sudaro trys sluoksniai:
  - Įvesties (9 neuronai) .
  - Paslėptasis (12) .
  - Išvesties (4) .
- Apmokomų parametrų skaičius – 172.
- Paslėptajame sluoksnyje naudojama hiperbolinio tangento funkcija.
- Apmokymo metu minimizuojama vidutinė kvadratų sumos paklaida; ją skaičiuojame naudodamiesi apmokymo duomenų rinkiniu.
- Apmokymui naudotas Levenberg-Marquardt algoritmas.
- Naudotas MATLAB Deep Learning Toolbox paketas.

Atlikti tyrimai

- Apmokymo-validavimo santykių tyrimas.
- Uždavinio sąlygotumo tyrimas.
- Statistinių uždavinio savybių tyrimas.

Apmokymo-validavimo santykių tyrimas

- Validavimo procesas reikalingas norint išvengti persimokymo (overfitting).
- Imame papildomą duomenų rinkinį, vadinamą validavimo rinkiniu.
- Apmokymą stabdome, jei validavimo paklaida nemažėja 6 iteracijas iš eilės.

Apmokymo-validavimo santykių tyrimas

- Iš pradinio rinkinio išrenkame testavimo rinkinį ir jį pašaliname.
- Likusį duomenų rinkinį atsitiktinai dalijame į apmokymo ir validavimo rinkinius.
- Duomenų santykį turime parinkti taip, kad neuroninio tinklo tikslumas būtų kuo didesnis.

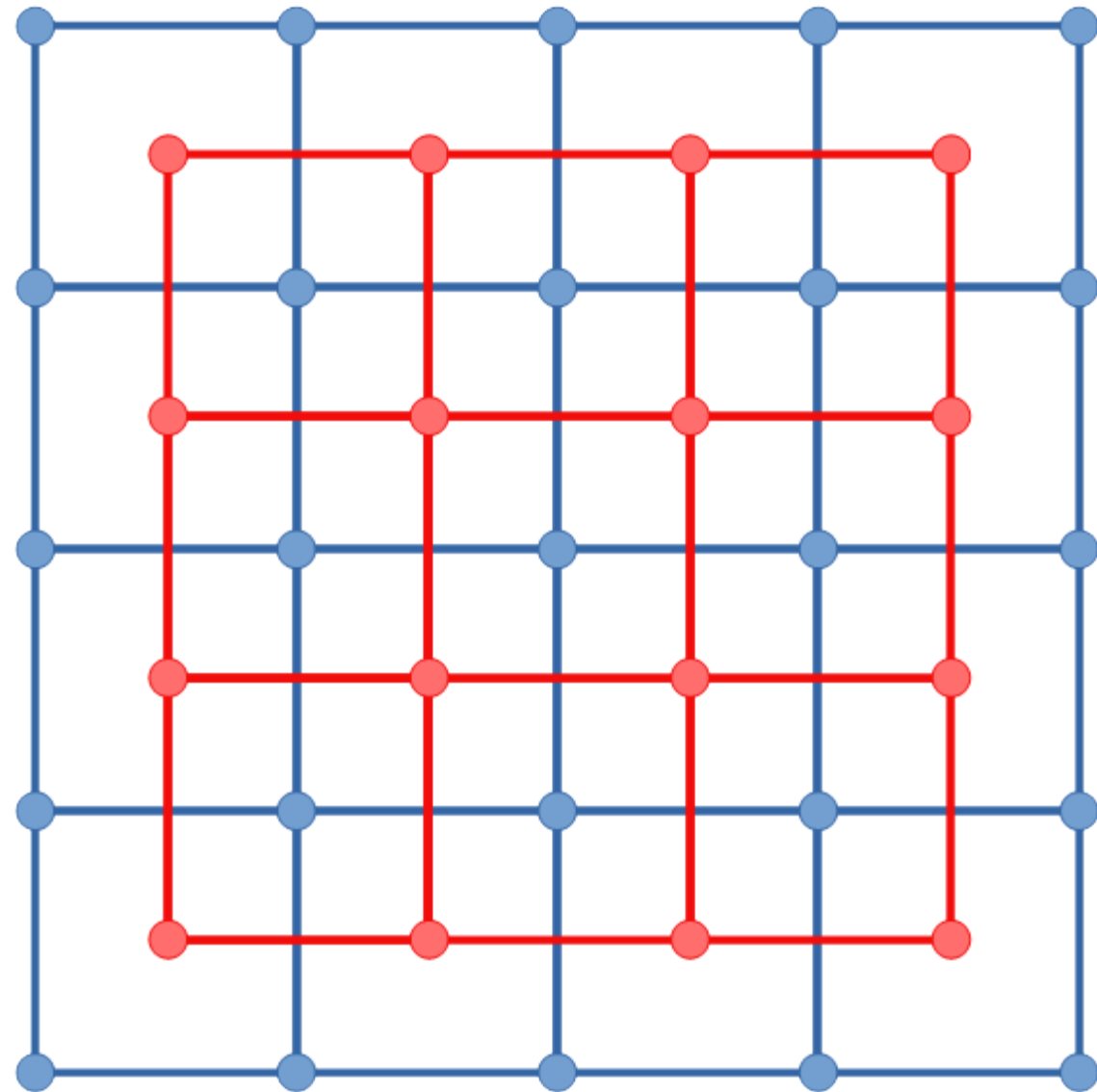
Apmokymo-validavimo santykių tyrimas

Maksimalių atpažinimo paklaidų vidurkiai pagal apmokymo-validavimo santykius (T-V)

T-V	Paklaida
50% – 50%	0.0026
62.5% – 37.5%	0.0027
75% – 25%	0.0029
87.5% – 12.5%	0.0032

Testavimo rinkinys

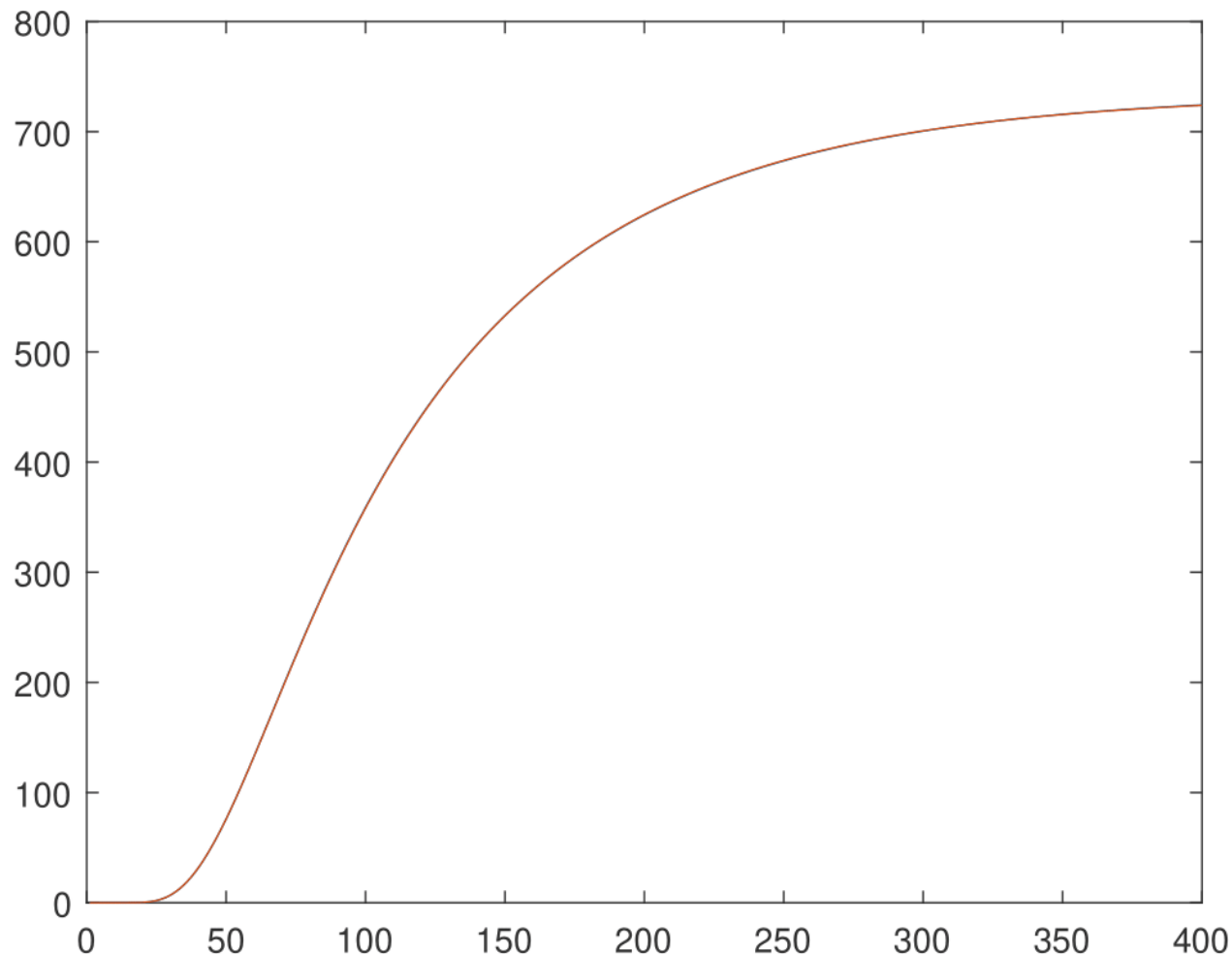
- Tolesniuose tyrimuose naudotas naujas testavimo rinkinys.
- Kiekvienos koncentracijos reikšmės perrinktos intervale [3.68, 12.32].
- Žingsnis – toks pat, kaip ir generuojant pradinį duomenų rinkinį.
- Rinkinį sudaro 10000 reikšmių.

Uždavinio sąlygotumo tyrimas

- Dažniausiai atvirkštiniai uždaviniai yra blogai sąlygoti.
- Vieną lygties sprendinį atitinka dvi skirtingos pradinės sąlygos.
- Mažas sprendinio pokytis gali lemti didelį pradinės sąlygos pokytį.

Uždavinio sąlygotumo tyrimas

Sutampančių atsakų pavyzdys

Šiuos atsakus generuoja dvi skirtingos pradinės sąlygos: (3.68, 3.68, 11.36, 11.36) ir (4.64, 4.64, 9.44, 12.32).

Matome, kad atsakai sunkiai atskiriami.

Uždavinio sąlygotumo tyrimas

- Du atsakai sutampa, jei:

$$\max_{i=1, \dots, 400} |z(t_i, x^{(m)}) - z(t_i, x^{(r)})| < \varepsilon$$

Uždavinio sąlygotumo tyrimas

- Tiriamas uždavinio sąlygotumas varijuojant tolerancijos lygį ε ir išorinio difuzijos sluoksnio storio δ reikšmes.
- Atrenkame duomenų poras, kurioms srovių reikšmės sutampa.
- Apskaičiuojame maksimalų Euklido atstumą atitinkamoms koncentracijoms.
- Kritinės poros atitinka šį atstumą. Joms apskaičiuojame paklaidų maksimumą ir vidurkį.

Uždavinio sąlygotumo tyrimas

Uždavinio sąlygotumo parametrų priklausomybė nuo ε . Difuzijos sluoksnio storis $\delta = 0.04$.

ε	N_p	Δ_{max}		c_1	c_2	c_3	c_4
0.5	736	10.4724	E_μ	0.0019	0.0027	0.0009	0.0003
			E_{crit}	0.0055	0.0050	0.0022	0.0011
0.6	1380	10.4724	E_μ	0.0020	0.0028	0.0009	0.0003
			E_{crit}	0.0055	0.0074	0.0022	0.0011
0.7	2244	11.0296	E_μ	0.0028	0.0034	0.0011	0.0002
			E_{crit}	0.0074	0.0112	0.0019	0.0004
0.8	3440	11.0296	E_μ	0.0024	0.0031	0.0007	0.0002
			E_{crit}	0.0074	0.0156	0.0019	0.0005

Uždavinio sąlygotumo tyrimas

Uždavinio sąlygotumo parametrų priklausomybė nuo δ . Tolerancijos lygis $\varepsilon = 0.5$.

ε	N_p	Δ_{max}		c_1	c_2	c_3	c_4	Pastabos
0.04	736	10.4724	E_μ	0.0019	0.0027	0.0009	0.0003	$\varepsilon = 0.7$
			E_{crit}	0.0055	0.0050	0.0022	0.0011	
0.016	33	11.5997	E_μ	0.0111	0.0056	0.0020	0.0018	
			E_{crit}	0.0437	0.0263	0.0048	0.0044	
0.004	5	4.8	E_μ	0.0043	0.0121	0.0088	0.0014	
			E_{crit}	0.0095	0.0228	0.0153	0.0032	

Uždavinio sąlygotumo tyrimas

- Tyrimą pakartojome, prie kiekvieno atsako pridėję Gauso triukšmą, kurio vidurkis 0.
- Standartinį nuokrypį vadinsime triukšmo lygiu. Jį varijavome nuo 1% iki 5%.

Uždavinio sąlygotumo tyrimas

**Uždavinio sąlygotumo parametrų priklausomybė nuo ε .
Difuzijos sluoksnio storis $\delta = 0.04$. Triukšmo lygis – 1%**

ε	N_p	Δ_{max}		c_1	c_2	c_3	c_4
0.5	736	10.4724	E_μ	0.2754	0.1938	0.0829	0.0156
			E_{crit}	0.8621	0.3771	0.1966	0.045
0.6	1380	10.4724	E_μ	0.2183	0.1583	0.0633	0.0139
			E_{crit}	0.8621	0.3771	0.1966	0.045
0.7	2244	11.0296	E_μ	0.1641	0.3562	0.1003	0.0123
			E_{crit}	0.4693	1.3976	0.2844	0.0317
0.8	3440	11.0296	E_μ	0.1447	0.2666	0.0575	0.0099
			E_{crit}	0.4813	1.3976	0.2844	0.0317

Uždavinio sąlygotumo tyrimas

Uždavinio sąlygotumo parametrų priklausomybė nuo δ . Tolerancijos lygis $\varepsilon = 0.5$. Triukšmo lygis – 1%

ε	N_p	Δ_{max}		c_1	c_2	c_3	c_4	Pastabos
0.04	736	10.4724	E_μ	0.2754	0.1938	0.0829	0.0156	$\varepsilon = 0.7$
			E_{crit}	0.8621	0.3771	0.1966	0.045	
0.016	33	11.5997	E_μ	0.2725	0.3145	0.0498	0.0211	
			E_{crit}	0.9953	1.5337	0.2	0.0709	
0.004	5	4.8	E_μ	0.0925	0.1587	0.0969	0.0188	
			E_{crit}	0.2441	0.3663	0.2887	0.037	

Statistinių uždavinio savybių tyrimas

- Tiriame uždavinio sąlygotumą, naudodamiesi statistiniais principais.
- Tolerancijos lygis $\varepsilon = 0.5$. Tikrinti du difuzijos sluoksnio storiai: 0.04 ir 0.016.
- Prie atsakų pridėtas Gauso triukšmas, kurio lygis 1%.
- Testinė aibė: 4 atsakai, atitinkantys tolerancijos lygį*.

Statistinių uždavinio savybių tyrimas

- Visiems atsakams apskaičiavome minimalią, vidutinę ir maksimalią paklaidas.
- Eksperimentą kartojome 10 kartų, paskui apskaičiavome paklaidų vidurkius.

Statistinių uždavinio savybių tyrimas

Neuroninio tinklo paklaidos sutampantiems atsakams. Difuzijos sluoksnio storis $\delta = 0.04$.

	Be triukšmo				Triukšmo lygis 1%			
min	0.0005	0.0013	0.0002	$1.6652 \cdot 10^{-5}$	0.0495	0.0681	0.0183	0.0049
vid	0.0013	0.0030	0.0011	0.0005	0.1435	0.3064	0.0574	0.0161
max	0.0019	0.0063	0.0015	0.0011	0.3003	0.6743	0.1080	0.0291

Statistinių uždavinio savybių tyrimas

Neuroninio tinklo paklaidos sutampantiems atsakams. Difuzijos sluoksnio storis $\delta = 0.016$.

	Be triukšmo				Triukšmo lygis 1%			
min	0.0005	0.0017	0.0002	0.0005	0.0729	0.0482	0.0152	0.0092
vid	0.0184	0.0048	0.0018	0.0018	0.1894	0.2548	0.0480	0.0346
max	0.0437	0.0070	0.0033	0.0031	0.3768	0.5948	0.0996	0.0674

Apibendrinimas

- Mažiausia maksimali santykinė paklaida gaunama, kai apmokymo ir validavimo rinkiniuose duomenų po lygiai.
- Uždavinio sąlygotumo tyrimas: jei nėra triukšmo, didžiausia paklaida gaunama antrajai komponentei, ji lygi maždaug 1%. Paklaida nepakankamai didelė, kad uždavinys būtų laikomas blogai sąlygotu.
- Jei duomenys paveikti Gauso triukšmo -- šiems duomenims paklaidos smarkiai išauga, o uždavinys yra blogai sąlygotas.

Apibendrinimas

- Statistinis biojutiklio tyrimas: jei nėra triukšmo, abiem difuzijos sluoksniams biojutiklio paklaidos nėra didelės. Pridėjus triukšmą paklaidos išauga -- $\delta = 0.04$ storiui padidėja maždaug dviem eilėmis, esant $\delta = 0.016$ storiui – 1-2 eilėmis.

Tolesnis darbas

- Iširti globalios optimizacijos metodų tikslumą sutampantiems atsakams.
- Palyginti rezultatus su tais, kurie gaunami naudojant neuroninius tinklus.
- Rasti neuroninio tinklo architektūrą, kuri reguliarizuotų uždavinį.

Literatūra

- [1] R. Baronas, J. Kulys, A. Lančinskas, A. Žilinskas, Effect of Diffusion Limitations on Multianalyte Determination from Biased Biosensor Response, *Sensors* **14**(3), 4634–4656 (2014).
- [2] MathWorks Nordic, Deep Learning Toolbox - MATLAB, <https://se.mathworks.com/products/deep-learning.html> [Internete; peržiūrėta 2020-03-23] (2020).
- [3] R. Čiegis, *Diferencialinių lygčių skaitiniai sprendimo metodai* (Technika, Vilnius, 2003).
- [4] S. A. Martišius, V. Kėdaitis, *Statistika* (Vilniaus universiteto leidykla, Vilnius, 2013).

Literatūra

- [5] MathWorks Nordic, Train and Apply Multilayer Shallow Neural Networks - MATLAB & Simulink, <https://se.mathworks.com/help/deeplearning/ug/train-and-apply-multilayer-neural-networks.html>, [Internete; peržiūrėta 2019-10-23] (2020).
- [6] A. Trask, *Grokking Deep Learning* (Manning Publications, 2019).
- [7] Linas Petkevičius, Dirbtinio intelekto, giliojo/mašininio mokymo sąvokų žodynas, <https://klevas.mif.vu.lt/~linp/page/savokos.html>, [Internete; peržiūrėta 2020-09-23] (2020).
- [8] S. Shalev-Shwartz, S. Ben-David, *Understanding Machine Learning: From Theory to Algorithms* (Cambridge University Press, 2014).

Literatūra

- [9] MathWorks Nordic, Improve Shallow Neural Network Generalization and Avoid Overfitting, <https://se.mathworks.com/help/deeplearning/ug/improve-neural-network-generalization-and-avoid-overfitting.html>, [Internete; peržiūrėta 2020-09-23] (2020).
- [10] L. Litvinas, *Biojutiklių kompiuterinis modeliavimas, signalo analizė ir optimizavimas: daktaro disertacija* (Vilniaus universitetas. Prieiga per eLABa – nacionalinė Lietuvos akademinė elektroninė biblioteka, Vilnius, 2018).
- [11] A. Žilinskas, D. Baronas, Optimization-Based Evaluation of Concentrations in Modeling the Biosensor-Aided Measurement, *Informatica* **22**(4), 589--600 (2011).

Ačiū už dėmesį